

کد رهگیری ثبت پروپوزال : ۱۰۶۰۲۱۱

کد رهگیری ثبت پایان نامه : ۲۱۳۵۴۸۰

رسالة محمد

کلیه امتیازهای این پایان‌نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان‌نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرس‌های ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها الزامی می‌باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه، دانشکده، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی

دانشگاه گیلان
دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی
گروه آموزشی علوم اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته پژوهش علوم اجتماعی

عنوان:

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس شهروندی در مناطق شهر مشهد

استاد راهنما:

دکتر جواد افشارکهن

اساتید مشاور:

دکتر علی محمد قدسی

دکتر اسداله نقدی

نگارش:

فاطمه ناجی مهر

تقدیم به:
مهربان فرشتگانی که

لحظات ناب بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن،
عظمت رسیدن و تمام تجربه‌های یکتا و زیبای زندگی ام، مدیون حضور
سبز آنهاست

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

و تقدیم به تمام عزیزانی که به بهای زحماتشان آموختم آئین تلاش را

پاسکزاری

شکر و سپاس یکتای بی‌همتایی را که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، در فشان. آفریدگاری که خویش را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

در ابتدا صمیمانه‌ترین تقدیرها تقدیم به خانواده عزیز و مهربانم که همواره حامی و مشوقم بوده اند و بی‌سودن روزهای سخت و آسان زندگی ام بدون دعای خیر، برکت و جودشان غیر ممکن بود.

در غایت فروتنی و اخلاص مراتب قدردانی و پاسکزاری خویش را بر تمامی فرزانشان و ادیبان نثار کرده و بر خود واجب می‌دانم از استاد کرامت‌دور و فریخته‌جناب آقای دکتر جواد افشار کهن که راه‌نمایی‌های خردمندانه ایشان در تمامی مراحل کار، راهگشا و چراغ راهم بود تقدیر و شکر نمایم. از اساتید کرامت‌دور مشاورم جناب آقای دکتر علی محمد قدسی و جناب آقای دکتر اسداله تقدی که همواره از راه‌نمونه‌های بدبران خویش مرا بهره‌مند ساختند کمال شکر و قدردانی را می‌نمایم. از اساتید گرامی جناب آقای دکتر پاک سرشت و جناب آقای دکتر قاضی راده که با داوری خود به شایستگی در جهت اعتلای این پایان‌نامه کوشیدند پاسکزارم.

از محبت‌های صادقانه و راه‌نمایی‌های سروران عزیز و گرامی جناب آقای امید سلیمی که انصافاً حق برادری برگردن من دارند و هم‌چنین جناب آقای مهندس مهدی نصرینی که مساعدت و محبت‌های بی‌دیغ ایشان را در این مسیر بیچگاه فراموش نخواهم کرد شکر ویژه می‌نمایم.

از دوستان عزیزم خانم‌ها اکبری، بهروز، حامی و آقایان کریمی، کبی، جالی، نجفی، نوراله زاده که در مراحل مختلف انجام این تحقیق نقش ارزشمندی را ایفا نموده‌اند شکر می‌نمایم.

در آخر مراتب شکر و قدردانی خود را از شورای اسلامی شهر مشهد که زحمت حمایت مالی این پایان‌نامه را بر عهده

داشتند بیان می‌دارم.

دانشگاه بوعلی سینا
مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان: بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس شهروندی در مناطق شهر مشهد		
نام نویسنده: فاطمه ناجی مهر		
نام استاد/اساتید راهنما: دکتر جواد افشارکهن		
نام استاد/اساتید مشاور: دکتر علی محمد قدسی / دکتر اسداله نقدی		
دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی	گروه آموزشی: علوم اجتماعی	
رشته تحصیلی: پژوهش علوم اجتماعی	گرایش تحصیلی: -	
تاریخ تصویب پروپوزال: ۱۳۹۱/۰۸/۰۷	تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۰۷/۰۷	تعداد صفحات: ۱۱۷
چکیده:		
<p>در جهان امروز شهروندی یکی از اساسی ترین مفاهیم در حوزه مسائل شهری تعریف می شود؛ به گونه ای که بررسی عوامل مؤثر بر تحقق و یا موانع عدم تحقق این مفهوم در سطوح محلی و شهری مورد توجه بسیاری از محققان و پژوهشگران امر می باشد. جوامع شهری، جهت بقای خود نیازمند حضور شهروندانی هستند که تنها به صرف حضور فیزیکی در شهر، خود را شهروند تلقی ننمایند و با آگاهی از حقوق شهروندی و متعهد بودن به وظایف و مسئولیت های اجتماعی خود نقش فعال و مؤثری در اجتماع داشته باشند. لازمه تحقق چنین امری تقویت احساس شهروندی افراد می باشد که به عنوان اصلی ترین مؤلفه در عمل به شهروندی تلقی می شود. از دیگر سوی سرمایه اجتماعی به عنوان کلید استقرار جامعه مدنی، عاملی مؤثر در تقویت احساس شهروندی افراد محسوب می شود. سرمایه اجتماعی مجموعه شبکه های مشارکت اجتماعی، اعتماد و همیاری است که شکل گیری آن در جامعه زمینه های افزایش آگاهی اجتماعی و پرورش روحیه جمعی افراد را فراهم آورده و بدین ترتیب به تقویت احساس شهروندی افراد منجر می شود. هدف تحقیق حاضر بررسی تأثیر ابعاد ساختاری (شبکه های مشارکت اجتماعی) و شناختی (اعتماد، اطلاعات و همیاری) سرمایه اجتماعی بر احساس شهروندی افراد می باشد. روش تحقیق این پژوهش پیمایشی می باشد؛ و جامعه آماری آن ساکنین مناطق ۱۳ گانه شهر مشهد می باشد که ۴۱۵ نفر آن از طریق نمونه گیری چند مرحله ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. با استفاده از پرسش نامه، داده های مورد نیاز، جمع آوری و با استفاده از نرم افزار Spss و Amos پردازش شدند. نتایج این مطالعه نشان می دهد که بین دو بعد ساختاری و شناختی سرمایه اجتماعی با احساس شهروندی در تمامی سه خوشه - که مناطق بر اساس پایگاه اجتماعی- اقتصادی افراد در آن دسته بندی شده بودند- رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. هم چنین نتایج نشان داد که با کاهش پایگاه اجتماعی- اقتصادی تأثیر بعد ساختاری سرمایه اجتماعی در مقایسه با بعد شناختی آن بر احساس شهروندی افزایش می یابد. هم چنین بین متغیرهای سن، جنسیت و پایگاه اجتماعی- اقتصادی با متغیر وابسته یعنی احساس شهروندی رابطه معنادار وجود دارد.</p>		
واژه های کلیدی: احساس شهروندی، آگاهی از حقوق شهروندی، آگاهی از وظایف شهروندی، سرمایه اجتماعی		

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- بیان مسأله	۲
۳-۱- اهمیت موضوع	۴
۴-۱- اهداف پژوهش	۷
۱-۴-۱- هدف کلی	۷
۲-۴-۱- اهداف جزئی	۷

فصل دوم : مرور ادبیات نظری و تجربی

۱-۲- مقدمه	۹
۲-۲- پژوهش های پیشین	۹
۱-۲-۲- تحقیقات انجام شده داخلی	۹
۲-۲-۲- تحقیقات انجام شده خارجی	۱۳
۳-۲-۲- نتیجه گیری از پیشینه تجربی تحقیق	۱۶
۳-۲- تاریخچه مفهوم شهروندی	۱۸
۴-۲- رویکرد های شهروندی	۲۰
۱-۴-۲- تئوری های مبتنی بر حقوق شهروندی	۲۰
۲-۴-۲- تئوری های مبتنی بر مسئولیت های شهروندی	۲۱
۳-۴-۲- تئوری های مبتنی بر تعادل بین حقوق و تعهدات شهروندی	۲۱
۵-۲- نظریه های شهروندی	۲۱
۱-۵-۲- مارشال	۲۲
۲-۵-۲- ترنر	۲۳
۳-۵-۲- ژانوسکی	۲۵
۴-۵-۲- هیتر	۲۶
۶-۲- نتیجه گیری از نظریات شهروندی	۲۷
سرمایه اجتماعی	۳۱
۷-۲- تاریخچه مفهوم سرمایه اجتماعی	۳۱

۳۳	۸-۲- سطوح سرمایه اجتماعی
۳۴	۹-۲- نظریه‌های سرمایه اجتماعی
۳۴	۱-۹-۲- بورديو
۳۶	۲-۹-۲- کلمن
۴۱	۳-۹-۲- فوکویاما
۴۳	۴-۹-۲- پاتنام
۴۴	۵-۹-۲- آپهوف
۴۵	۱۰-۲- نتیجه گیری از نظریات سرمایه اجتماعی
۴۸	۱۱-۲- رابطه سرمایه اجتماعی و شهروندی
۵۴	۱۲-۲- مدل نظری تحقیق
۵۵	۱۳-۲- فرضیات پژوهش

فصل سوم: روش تحقیق

۵۷	۱-۳- مقدمه
۵۷	۲-۳- جامعه آماری
۵۸	۳-۳- حجم نمونه
۵۹	۴-۳- شیوه نمونه گیری
۶۱	۵-۳- تعریف عملیاتی متغیرها و شیوهی سنجش آنها
۶۱	۱-۵-۳- متغیر وابسته (احساس شهروندی)
۶۲	۶-۳- پذیرفتن دیگران به منزله همشهری
۶۵	۲-۶-۳- متغیر مستقل تحقیق (سرمایه اجتماعی)
۶۹	۳-۶-۳- پایگاه اجتماعی - اقتصادی
۶۹	۷-۳- روایی پرسشنامه به عنوان ابزار جمع آوری داده‌های پژوهش
۷۰	۸-۳- پایایی پرسشنامه

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

۷۳	۱-۴- مقدمه
۷۳	۲-۴- روش‌های آماری مورد استفاده

۷۴ ۳-۴- تحلیل‌های آماری
۷۴ ۴-۴- تحلیل‌های آماری توصیفی
۷۴ ۱-۴-۴- اطلاعات دموگرافیک
۷۶ ۲-۴-۴- برآورد احساس شهروندی و شاخص‌های مربوط به آن
۷۷ ۳-۴-۴- برآورد سرمایه اجتماعی و ابعاد آن
۷۹ ۵-۴- آمار استنباطی و آزمون فرضیه‌ها
۷۹ ۱-۵-۴- بررسی رابطه بین احساس شهروندی و جنسیت

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

۹۳ ۱-۵- مقدمه
۹۳ ۲-۵- خلاصه تحقیق
۹۴ ۳-۵- نتیجه‌گیری
۱۰۳ ۴-۵- محدودیت‌های پژوهش
۱۰۳ ۵-۵- پیشنهادهای کاربردی
۱۰۳ ۶-۵- پیشنهادات پژوهشی
۱۰۶ منابع فارسی
۱۱۰ منابع لاتین
۱۱۲ ضمائم

فهرست جداول

- جدول ۱-۲: مدل تاریخی شهروندی ۱۹
- جدول ۱-۳: جمعیت ۱۸ سال به بالای مشهد به تفکیک مناطق ۵۸
- جدول ۲-۳: اطلاعات نمونه گیری تحقیق ۶۱
- جدول ۳-۳: عملی سازی شاخص پذیرفتن دیگران به منزله همشهری و گویه های مربوط به آن ۶۲
- جدول ۴-۳: عملی سازی شاخص اولویت منافع اجتماع بر منافع شخصی و گویه های مربوط به آن ۶۳
- جدول ۵-۳: عملی سازی شاخص آگاهی از حقوق شهروندی و گویه های مربوط به آن ۶۴
- جدول ۶-۳: عملی سازی شاخص آگاهی از وظایف شهروندی و گویه های مربوط به آن ۶۵
- جدول ۷-۳: عملی سازی شاخص آگاهی از وظایف شهروندی و گویه های مربوط به آن ۶۵
- جدول ۸-۳: عملی سازی بعد تمایلی عضویت شبکه های اجتماعی و گویه های مربوط به آن ۶۶
- جدول ۹-۳: عملی سازی بعد عملی عضویت شبکه های اجتماعی گویه های مربوط به آن ۶۶
- جدول ۱۰-۳: عملی سازی شاخص آگاهی و اطلاعات و گویه های مربوط به آن ۶۷
- جدول ۱۱-۳: عملی سازی شاخص اعتماد تعمیم یافته و گویه های مربوط به آن ۶۷
- جدول ۱۲-۳: عملی سازی شاخص اعتماد نهادی و گویه های مربوط به آن ۶۸
- جدول ۱۳-۳: عملی سازی شاخص همیاری و گویه های مربوط به آن ۶۸
- جدول ۱۴-۳: مقادیر آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق ۷۰
- جدول ۱-۴: توزیع فراوانی مربوط به سن پاسخ دهندگان ۷۴
- جدول ۲-۴: توزیع فراوانی مربوط به جنسیت پاسخ دهندگان ۷۵
- جدول ۳-۴: توزیع فراوانی مربوط به میزان تحصیلات پاسخ دهندگان ۷۵
- جدول ۴-۴: برآورد احساس شهروندی و شاخص های مربوط به آن ۷۶
- جدول ۵-۴: معنی دار بودن تفاوت میانگین احساس شهروندی و شاخص های آن در مناطق مختلف ۷۶
- جدول ۶-۴: برآورد سرمایه اجتماعی و ابعاد آن ۷۷

- جدول ۷-۴: معنی دار بودن تفاوت میانگین احساس شهروندی و شاخص‌های آن در مناطق مختلف ۷۸
- جدول ۸-۴: مقایسه میانگین احساس شهروندی بر حسب جنسیت ۷۹
- جدول ۹-۴: آزمون تفاوت میانگین احساس شهروندی بر حسب جنسیت ۷۹
- جدول ۱۰-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۲
- جدول ۱۱-۴: اثرات غیرمستقیم متغیرهای مدل ۸۲
- جدول ۱۲-۴: اثرات کل متغیرهای مدل ۸۲
- جدول ۱۳-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۲
- جدول ۱۴-۴: اثرات غیرمستقیم متغیرهای مدل ۸۲
- جدول ۱۵-۴: اثرات کل متغیرهای مدل ۸۲
- جدول ۱۶-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۴
- جدول ۱۷-۴: اثرات غیرمستقیم متغیرهای مدل ۸۴
- جدول ۱۸-۴: اثرات کل متغیرهای مدل ۸۴
- جدول ۱۹-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۴
- جدول ۲۰-۴: اثرات غیرمستقیم متغیرهای مدل ۸۴
- جدول ۲۱-۴: اثرات کل متغیرهای مدل ۸۴
- جدول ۲۲-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۶
- جدول ۲۳-۴: اثرات غیرمستقیم متغیرهای مدل ۸۶
- جدول ۲۴-۴: اثرات کل متغیرهای مدل ۸۶
- جدول ۲۵-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۶
- جدول ۲۶-۴: اثرات غیرمستقیم متغیرهای مدل ۸۶
- جدول ۲۷-۴: اثرات کل متغیرهای مدل ۸۶
- جدول ۲۸-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل ۸۸
- جدول ۲۹-۴: اثرات غیر مستقیم متغیرهای مدل ۸۸

جدول ۳۰-۴: اثرات کل متغیرهای مدل..... ۸۸

جدول ۳۱-۴: اثرات مستقیم متغیرهای مدل..... ۸۸

جدول ۳۲-۴: اثرات غیر مستقیم متغیرهای مدل..... ۸۸

جدول ۳۳-۴: اثرات کل متغیرهای مدل..... ۸۹

جدول ۳۴-۴: مقایسه شاخص‌های کلی برازش حذف هر یک از متغیرهای بی معنی مدل..... ۸۹

جدول ۳۵-۴: مقایسه شاخص‌های کلی برازش حذف هر یک از متغیرهای بی معنی مدل..... ۹۰

فهرست اشکال

- شکل ۱-۲: طرح پیشنهادی ترنر برای شهروندی ۲۴
- شکل ۲-۲: طرح پیشنهادی هیتر برای شهروندی ۲۹
- شکل ۳-۲: مدل نظری تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس شهروندی ۵۴
- شکل ۱-۴: مدل نظری برازش شده بر مبنای نتایج تحقیق اسلانر و براون (۲۰۰۵) و نظریه پاتنام ۸۱
- شکل ۲-۴: مدل نظری برازش شده بر مبنای نتایج تحقیق اسلانر و براون (۲۰۰۵) و نظریه پاتنام ۸۳
- شکل ۳-۴: مدل نظری برازش شده بر مبنای نتایج تحقیق اسلانر و براون (۲۰۰۵) و نظریه پاتنام ۸۵
- شکل ۴-۴: مدل نظری برازش شده بر مبنای نتایج تحقیق اسلانر و براون (۲۰۰۵) و نظریه پاتنام ۸۷

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

افزایش جمعیت و شهرنشینی به عنوان پدیده‌ای فراگیر در یکصد سال اخیر علاوه بر کشورهای صنعتی، کشورهای در حال توسعه را نیز در بر گرفته است. به طوری که بسیاری از جوامع معاصر، دارای شهرهای پرجمعیت چند میلیونی هستند. پیش از سال ۱۹۰۰ میلادی رشد شهرنشینی، مربوط به کشورهای غربی بود، اما از ابتدای قرن بیستم، دامنه شهرنشینی به کشورهای در حال توسعه نیز کشیده شد و در دهه‌های اخیر جمعیت شهرنشین اغلب کشورهای در حال توسعه بیش از جمعیت روستانشین آنها است.

گسترش شهرنشینی، افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها و تنوع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی متعاقب آن، اهمیت تغییر نقش ساکنان شهر به شهروند را در مطالعات شهری، به موضوعی محوری بدل ساخته است. یکی از چالش‌های کنونی نظام‌های برنامه ریزی و مدیریت شهری ضرورت تحقق شهروندی در سطوح محلی و شهری است. مؤلفه‌هایی همچون حقوق، وظایف شهروندی و تقویت مشارکت شهروندان در اداره امور محلی و شهری از جمله عوامل شکل دهنده به مفهوم شهروندی می‌باشد.

هر جامعه پویا و سالم شهری، نیازمند حضور شهروندانی است که علاوه بر آگاهی از حقوق شهروندی به وظایف و مسئولیت‌های خود در قبال اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند متعهد باشند و تنها صرف اینکه ساکن شهر می‌باشند خود را شهروند تلقی ننمایند. لازمه تحقق چنین امری تقویت احساس شهروندی^۱ افراد

^۱ sense of citizenship

می‌باشد که به عنوان کلیدی‌ترین مؤلفه در عمل به شهروندی تلقی می‌شود. تنها در این صورت است که زمینه تحقق توسعه پایدار در تمامی عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شهری فراهم می‌شود.

۲-۱- بیان مسأله

در سال‌های اخیر مفهوم شهروندی^۱ به یکی از پیچیده‌ترین مسایل سیاسی و اجتماعی در حوزه مسائل شهری تبدیل شده و توجه متفکران زیادی را در این حوزه را به خود معطوف داشته است.

شهروندی یکی از مهم‌ترین مفاهیم و ایده‌های اجتماعی است که در بازخوانی رابطه فرد و جامعه کارایی دارد. عنوان شهروند به عضوی از یک اجتماع سیاسی اطلاق می‌گردد که برخوردار از همه‌ی حقوق و متعهد به همه مسئولیت‌هایی است که با این عضویت همراه می‌باشد (ترکمان و بهمن‌پور، ۱۳۸۹: ۱۰).

بنابراین آنچه کاملاً مشخص می‌نماید این است که اعضای یک جامعه، تنها به صرف زندگی در شهر، شهروند محسوب نمی‌گردند؛ بلکه شهروندی، شکل پیشرفته و تکامل یافته شهرنشینی است که تنها به چگونگی حضور ظاهری شهرنشینان در «کالبد فیزیکی» شهر اشاره نمی‌کند، بلکه از ضرورت آگاهی شهرنشینان از حقوق یکدیگر و عمل به مسئولیت‌ها و وظایف خود در قبال اجتماعی به نام شهر سخن می‌گوید و آن را شرط لازم ارتقای جایگاه فرد از شهرنشین به شهروند می‌داند (مانی‌فر، ۱۳۸۹: ۳۷۶).

مسأله مورد تأمل در اینجا این است که متأسفانه در بسیاری از کشورهای رو به توسعه از جمله ایران گسترش شهرنشینی با سرعتی بی سابقه و حتی سریع‌تر از کشورهای صنعتی اتفاق افتاده است؛ به همین دلیل بسیاری از شهروندان آمادگی لازم برای ورود به این نوع زندگی را پیدا نکرده‌اند و به صرف حضور در شهر، خود را شهروند دانسته و با بی توجهی به قوانین شهرنشینی از جمله عدم رعایت حقوق دیگر شهروندان، نداشتن مشارکت در امور شهری، عدم تعهد در قبال وظایف شهروندی و ... منجر به از هم پاشیدن اعتماد اجتماعی و به خطر انداختن منافع ملی به نفع شخصی خود می‌شوند.

¹. citizenship